

"İmperial quruluş: müstəmləkəçilik ideologiyaları və reallıqlar"

mövzusunda beynəlxalq elmi konfrans

İyunun 3-də paytaxtımızda Bakı Təşəbbüs Qrupunun təşkilatçılığı ilə "İmperial quruluş: müstəmləkəçilik ideologiyaları və reallıqlar" mövzusunda beynəlxalq elmi konfrans keçirilib. Konfransda BMT-nin dekolonizasiya sahəsi üzrə təcrübəli ekspertləri, Fransanın keçmiş və hazırkı müstəmləkələrində fəaliyyət göstərən tanınmış alimlər, beynəlxalq hüquq sahəsində tanınmış mütəxəssislər, xarici ölkələrin Azərbaycanda akkreditə olunan səfirləri, eləcə də millət vəkiliəri iştirak ediblər. Tədbirdə müstəmləkəçiliyin ağır fəsadları, kolonial dövlətlərin əsarət altında saxladığı xalqlara münasibət, tətbiq olunan ayrışdırıcı metodları, habelə neokolonializmin tərkib hissəsi olan tətbiq edilən siyasi, iqtisadi və mədəni məhdudiyyətlər, milli kimliyin məqsədli şəkildə itirilməsi siyasəti elmi və metodoloji yanaşmalar əsasında dərinlən təhlil olunub.

Tədbirdə **Bakı Təşəbbüs Qrupunun icraçı direktoru Abbas Abbasov** bildirib ki, təşkilat yarandığı vaxtdan bəri dünyada iqtisadi təşəbbüslərin təşviqi üçün qlobal platformaya çevrilib və iqlim dəyişmələrindən əziyyət çəkən insanlar üçün ümid mənbəyi olub: "Bu gün keçirilən konfrans əvvəlkilərdən fərqlənir. Xüsusilə, qonaqlarımızın müstəmləkəçiliyin acınacaqlı vəziyyətinə elmi yanaşması və bu məsələni beynəlxalq təşkilatlar prizmasından dəyərləndirməsi baxımından. Bildiyiniz kimi, təzyiq altında yaşayan bir çox nümayəndə Muxalifət Hərəkatı platformasından istifadə edərək öz mövqelərini və səslərini, eləcə də müstəmləkə siyasətinin ağır nəticələrini beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırıblar. Bu dəfə isə söz professorlara çatıb. Üstəlik, bizim xüsusi üstünlüyümüz ondadır ki, bəzi dövlət olunmuş qonaqlar bu məsələdə BMT-nin müvafiq strukturlarında bilavasitə iştirak edirlər. Amma bu, təkəcə akademik maraq predmeti deyil. Bu, müasir inanclar baxımından vacib məsələdir". Abbas Abbasov həmçinin qeyd edib ki, bu gün müxtəlif regionlarda, bəzən siyasi və digər kanallar vasitəsilə, eləcə də iqtisadi, maliyyə, mədəni və hüquqi strukturlarda, daxili şəkildə qəbul olunmuş hökmranlıq, asılılıq formalarında müstəmləkə siyasətinin təzahürlərini görməkdəyik.

BMT-nin Afrika Əsilli Xalqların Daimi Forumunun (PFPAD) üzvü (Sent-Lüsiya) xanım June Christine Marie Soomer isə deyib ki, hazırda elmi tədqiqatlarda keçmiş və mövcud imperialist güclərin üstünlüyü davam edir. Onun sözlərinə görə, elm sahəsi uzun illər yalnız inkişaf və tərəqqi ilə deyil, həm də müxtəlif ictimai-siyasi ideologiyaların təbliği ilə də əlaqələndirilib: "Bu gün dünyanın bir çox regionlarında, xüsusilə də tarixən koloniyalaşdırılmış ölkələrdə elmin dekolonizasiyası ilə bağlı məsələlər gündəmədədir. Kolonializmin zorakılığı, insanlıqdan kənar münasibətləri və ideoloji təsiri hələ də bir çox elmi və institusional strukturlarda davam etməkdədir. Mərhum Qana lideri Kfame Nkrumanın da qeyd etdiyi kimi, kolonializm və onunla bağlı düşüncə tərzləri asanlıqla yox olmur. Bu səbəbdən, bu düşüncə tərzlərini dağıtmaq və onlardan azad olmaq üçün davamlı səylərə ehtiyac var. Tarix boyu təhsil istismar vasitəsi kimi istifadə olunub, koloniyalaşdırılmış ölkələrdən bilik və resursların çıxarılması imperial güclərin maraqlarına xidmət edib. Kəlləlik dövründə Karib hövzəsində və Amerikada yaşayan insanlar tərəfindən yaradılmış itiriaların və biliklərin oğurlanması buna bariz nümunədir. Bu istismar nəticəsində koloniyalaşdırılmış xalqlara bərabər inkişaf imkanları verilməyib və bu gün həmin ölkələr çox zaman texnologiyaya əldə etməyə və ya onun transferinə ehtiyac duyurlar".

Əlcəzair Universitetinin elmi-tədqiqat işləri üzrə rəhbər şəxs Çakib Benhafri bildirib ki, tarixçilər və beynəlxalq hüquqşünaslar Əlcəzairin tarixi haqqında danışanda həmişə bu ölkədə aparılan mü-

haribəyə toxunublar: "Heç vaxt başqa bir başlıq eşitməmişəm. Elə bir dövr var idi ki, fransız mediası müəyyən obraz yaradır və həmin obrazla çatdırmaq istədiyi fikirləri təqdim edirdi. O təsvirlərdə Afrika haqqında müsbət elementlərə yer verilmirdi. Bu gün də elə göstərilir ki, sanki Fransa olmasa, Afrika heç vaxt dəyişə və inkişaf edə bilməz. Fransa öz siyasətinin təbliğinə böyük pullar ayırıb. Biz keçmiş müstəmləkələrin dördüncü və ya beşinci nəslə olaraq, Fransada doğulub-böyümüşük, bu ölkənin siyasətini aydın şəkildə görə bilirik. Fransa hər zaman öz siyasətinin təbliğatı üçün böyük pullar sərf edərək "sivilizasiya missiyası" adı altında Afrikaya yönəlmiş addımlar atıb. Bu baxış hələ də dəyişməyib".

BMT-nin Afrika xalqlarının Daimi Forumunun Kolumbiyadan olan üzvü Pastor Martinez isə deyib ki, dünyada risklər hər gün artır, heç kim irqçilik və sosial bərabərsizlikdən sığortalanmayıb: "Afrika mənşəli insanlar müstəmləkəçilik, transatlantik qul ticarəti və imperializmi yaşayıblar. Onların nəticələri bu gün də hiss olunur. Bu gün isə biz miqrasiya böhranı, irqçilik, ksenofobiya, iqlim dəyişmələri, enerji keçidinin ədalətsizliyi, həmçinin süni intellektin mənfəi və qeyri-etik istifadəsi kimi yeni çağırışlarla üzləşirik". P.Martinezin fikrincə, Bakıdakı konfrans tarixi reallığı yenidən düşünmək, daha əvvəl nəzərə alınmayan qrupların səslərini eşitmək, onların Şimali və Cənubi Amerika kimi regionlarda da global irsin formalaşmasına töhfələrini qəbul etmək üçün mühüm platforma olub.

Cənub Sakit Okeanı Universitetinin baş müəllimi Lorenz Rudolf Gonschorun sözlərinə görə, son dövrlər Fransa ilə Əlcəzair arasında müstəmləkəçilik dövrünə dair keçmişin qiymətləndirilməsi istiqamətində diplomatik və tarixi proseslər sürətlənib. Xüsusilə, 2022-ci ildə yaradılmış birgə komissiya hər iki dövlətin tarixə daha obyektiv və ədalətli baxış sərgiləmək üçün atdığı mühüm addımlardan biridir: "Yaradılan komissiya Fransa prezidenti Emmanuel Makronun müstəmləkəçilik dövrünə dair bəzi açıqlamaları ilə bağlı yaranan gərginlik fonunda qurulub. Fransa tərəfi tarixi sənədlərin və arxeoloji materialların işlənməsi və açıq şəkildə müzakirə olunması yönündə konkret addımlar atmağı üstün tutub. Komissiyanın əsas məqsədi müstəmləkəçilik dövründə baş verən hadisələrin araşdırılması, tarixi sənədlərin paylaşılması, xüsusilə də muzeylərdə saxlanılan insan qalıqları, skeletlər və kəllələr məsələsinin ədalətli həllidir".

ADA Universitetinin dosenti Murat Özkaleli deyib: "Reallıq bundan ibarətdir ki, müstəmləkəçilik bizi hələ də təqib edir. Müstəmləkəçilər hətta baxışları da formalaşdırırdılar - insanların kim olmaları və necə xəyal qurmalarına onlar qərar verirdilər. Müstəmləkə siyasəti bir çox xalqları təkəcə öz müqəddəratını təyin etmək hüququndan deyil, hətta öz doğma dilində xəyal qurmaq qabiliyyətindən məhrum edib. Bəzən tələbələrimdən soruşuram: siz yuxularınızı hansı dildə görürsünüz? Ola bilsin ki, əcdadlarınız sizinlə məhz bu dildə danışır. Kim olmağımızdan asılı olmayaraq yuxularımızı doğma dillərimizdə görməyimizə imkan verin".

Tədbir çərçivəsində, həmçinin beynəlxalq hüququn, habelə BMT qətnamələrinin tələbi olan dekolonizasiya prosesinin yekunlaşdırılmasının kolonial güclər tərəfindən qarşısının alınması və bu kontekstdə beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində mövcud imkanlardan istifadə, təsirli mexanizmlərin həyata keçirilməsi, həmçinin sistemli bərabərsizliklərin beynəlxalq təşkilatlar səviyyəsində həlli yolları müzakirə olunub. Qonaqlar səfərin ikinci günü ADA Universitetində və Azərbaycan Dillər Universitetində "Müasir beynəlxalq münasibətlər sistemində müstəmləkə düşüncəsinin davamı" mövzusunda müəllim və tələbə heyəti üçün mühazirələr oxuyacaqlar.

Nəzrin ELDARQIZI,
"Respublika".